

सर्वोच्च अदालत, एक न्यायाधीशको इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री अनिल कुमार सिन्हा
फैसला

०७८-WO-१४९२

मुद्दा:- परमादेश।

नेपाल बार काउन्सिल बाट प्रमाण पत्र नं. १७१२६ प्राप्त अधिवक्ता
किशोर पौडेल ----- १

नेपाल बार काउन्सिलबाट प्रमाण पत्र नं. १७६४२ प्राप्त अधिवक्ता
अनुपम भट्टराई ----- १

निवेदक

विरुद्ध

सभापति ज्यू. आचारण अनुगमन समितिको कार्यालय संघीय संसद,
सिंहदरबार काठमाडौं ----- १

संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उद्ययन मन्त्री प्रेम आले ----- १ विपक्षी

नेपाल सरकार प्रधान मन्त्री तथा मन्त्री परिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार
काठमाडौं ----- १

नेपालको संविधानको धारा १३३(२) र (३) बमोजिम यसै अदालतको क्षेत्राधिकार
भित्रको भई पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश यस प्रकार
छ:-

तथ्यगत व्यहोरा

१: प्रतिनिधि सभा सदस्य मानवीय प्रेम आले मन्त्री भएपछि गरेका कामहरू पटक
पटक विवादमा आउने गरेका छन्। निजले दिने अभिव्यक्ति निजको स्वतन्त्रता हो
तर सार्वजनिक जीवन निर्वाह गर्दा निजले सो बारे संवेदनशील हुनुपर्ने हुन्दै।
संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उद्ययन मन्त्री प्रेम आलेले पछिल्लो पटक अश्लील

शब्द प्रयोग गर्दै नेपाल बायुसेवा निगमका अध्यक्ष युवराज अधिकारीलाई गाली गरेको अडियो सञ्चार माध्यमतथा सामाजिक सञ्जालमा सार्वजनिक भएको थियो। निजले पहिलोपटक यहि पदीय हैसियतमा रहँदा नै २०७८ फागुन ३ गते सार्वजनिक भएको पहिलो टेलिफोन सम्बादमा अछाम घर भई भारतको मुम्बई बस्ने जगत ओलीलाई गरेको अश्लील गाली सञ्चार माध्यम र सामाजिक सञ्जालमा सार्वजनिक भएको थियो। आफू विरुद्ध फेसबुकमा जथाभावी किन लेखेको भन्दै मन्त्री आले ओली विरुद्ध खनिएका थिए। निजको सचिवालयले विभिन्न हवाला दिँदै सो विषयलाई डाईभर्ट गरिएको थियो।

२. २०७९ साल असार ३ गते निजले मन्त्री को भूमिका निर्वाह गर्दाका बेला, सामाजिक मनोभावना विरुद्ध तल्लो स्तरको अश्लील शब्द प्रयोग गरी नेपाल बायु सेवा निगमका अध्यक्ष युवराज अधिकारीलाई गाली गलौज गर्दै आक्रमण गरेको अडियो अहिले सामाजिक संजालमा चर्चाको विषय बनेको छ। सो विषय पनि मन्त्री आलेको सचिवालयबाट विषयवस्तुलाई डाईभर्ट गर्न खोजिएको छ। यस विषयमा विभिन्न सञ्चार माध्यमहरूमा छरपष्ट भएकोले यस विषयमा अदालत जानकार नै रहेको छ।
३. भाषाको सम्बन्ध सोझै संस्कृतिसँग हुन्छ। जसलाई जुन भाषा सिकाइन्छ त्यसले त्यही भाषाको संस्कृति जानेको हुन्छ। जुन समाजको मौलिक संस्कृति हुन्छ, त्यस समाजको भाषा पनि जीवित हुन्छ। भाषा मृत भएमा संस्कृति पनि लोप भएर जान्छ। भाषा र संस्कृति लोप भएमा त्यो समाजको अस्तित्वमा रहन्न। भनिन्छ कुनै समाज वा पहिचानलाई विलुप्त पार्नु छ भने त्यस समाज र पहिचानको भाषा र संस्कृतिमा आक्रमण गर्नुपर्छ। अहिले नेपालमा राज्यका साधिकार निकायहरूबाटे भाषामा अतिक्रमण भइरहेको छ।
४. निज मन्त्रीको अश्लील अभिव्यक्ति सामाजिक मूल्य मान्यता, सास्कृतिक रूपमा पनि समाजमा स्वीकार्य छैन, यसले सामाजिक वितृष्णालाई प्रोत्साहन गर्ने निश्चित छ। सांसदको आचारसंहिताको विषयमा प्रतिनिधीसभा नियमावली, २०७५ को नियम २१६ को उपनियम (ख) को व्यवस्थाले सांसदको आचरण कस्तो हुनुपर्छ भन्ने

Om Namah Sivaya

कुराको सप्रसंग व्याख्या गरेकाले निज मन्त्रीको अश्लील अभिव्यक्तिले पुर्याएको क्षतिको सामाजिक अडिट गर्नु भनी सम्पूर्ण विपक्षीको नाउमा परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ।

५. निज मन्त्रीको व्यवहार, पटक पटक देखिएको विवाद आदि कारणले पदमा बसिरहन योग्य नरहेको कुरा बारम्बार पुष्टि भइराखेको छ। निज सो पदमा रहिरहँदा थप सिंगो समाज, देश, विदेशमा नकंरात्मक प्रभाव पर्ने र थप क्षति पुग्ने भएकोले निजलाई मन्त्री पदमा आजकै मितिदेखि मुद्दाको अन्तिम किनारा नहुन्जेल सम्म काम नगर्नु गर्न नदिनु भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ४९ बमोजिम विपक्षीको नाममा सुविधाको सन्तुलनको रोहमा अन्तरिम आदेश जारी गरि पाउँ। साथै निजको विगतदेखिकै राष्ट्रिय छविमा धुमलिलाईको अवस्था भएकाले निजलाई भविष्यमा कुनै पनि सार्वजनिक पदमा आउन नहुने भएकाले आगामी निर्वाचनमा समेत प्रतिस्पर्धा गर्न समेत रोक लगाउने गरि निर्देशनात्मक आदेश जारी गरि पाउँ भन्ने व्यहोराको निवेदन।

यस अदालतको आदेश

६. नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष पेश भएको प्रस्तुत निवेदनमा निवेदकहरु अधिवक्ता श्री अनुपम भट्टराई र अधिवक्ता श्री किशोर पौडेल आफै इजलाससमक्ष उपस्थित भई निज मन्त्रीको अश्लील अभिव्यक्ति सामाजिक मूल्य मान्यता, सास्कृतिक रूपमा पनि समाजमा स्वीकार्य छैन, यसले सामाजिक वितृष्णालाई प्रोत्साहन गर्ने अवस्था सृजना भई जनप्रतिनिधिमूलक सँस्थाप्रतिको विश्वासमा संशय पैदा भई राजनीतिक दलहरु तथा व्यवस्था प्रति नै जनमानसमा वितृष्णा अझै बढन सक्ने भएकाले निज विपक्षीलाई मन्त्री पदमा आजकै मितिदेखि मुद्दाको अन्तिम किनारा नहुन्जेल सम्म काम नगर्नु गर्न नदिनु भनी अन्तरिम आदेश जारी गरी कारण देकाउ आदेश मार्फत विपक्षी द्विकाई पाउँ भनी गर्नुभएको बहससमेत सुनियो।

७. निवेदकहरुको बहस सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत निवेदनमा मागबमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गरी विपक्षी द्विकाउनु पर्ने हो वा होइन?

Om Namah
भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

८. यसमा प्रतिनिधि सभाको सदस्य समेत रहनु भएका माननीय संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्युन मन्त्री प्रेम आलेले आफै कार्यकक्षमै नेपाल वायुसेवा निगमका अध्यक्ष युवराज अधिकारीलाई अश्लील शब्द प्रयोग गर्दै अभद्र व्यवहार गरेको भनी सामाजिक सञ्चालमा आएको अडियोले नेपालको भाषा र संस्कृतिमाथी ठूलो चोट पुऱ्याएको तथा सामाजिक तथा साँस्कृतिक मूल्य मान्यता र जिम्मेवारीबाट समेत बिमुख भएको देखिएकाले निजको अभिव्यक्तिले पुऱ्याएको क्षतिको सामाजिक अडिट गराउनुका साथै निजलाई मन्त्रीको हैसियतले काम गर्नबाट रोकि पाउँ भन्ने निवेदक जिकिर रहेको छ।
९. राज्य संयन्त्रलाई जनमुखी बनाई नागरिकको अपेक्षा अनुरूप छिटो, छरितो र प्रभावकारी सेवाका माध्यमबाट नागरिकलाई शासनको सुखद अनुभूति दिलाउनु नै सुशासन हो। यसलाई असल, कुशल र जनमुखी शासन भनेर चिनिन्छ। शासकीय पात्रहरूमा निहित शक्ति, अधिकार र दायित्व, नागरिक र सन्तुष्टि सापेक्ष गर्ने प्रणालीलाई समेत सुशासन भनिन्छ। सुशासन कायम गर्न राज्य संयन्त्रका सबै अंगलाई गुतिशिल, सहभागितामूलक र जवाफदेही बनाउनु पर्दछ। नागरिक सचेतनाको समेत विकास गर्नु आजको आवश्यकता हो। नेपालको संविधानले पनि दिगो शान्ति समृद्धि र सुशासनमा जोड दिएको छ। संविधानको प्रस्तावना “संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास, समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न संविधान सभाबाट पारित गरी यो संविधान जारी गर्दछौं” भन्ने उल्लेख भएबाट संविधान निर्माताहरूले संविधान निर्माण गर्दा सार्वजनिक पद धारण गर्ने हरेक व्यक्तिले सुशासनलाई आफ्नो प्रतिवद्धताको रूपमा अंगिकार गरी पदीय एवं व्यक्तिंगत कर्तव्यप्रति जिम्मेवार रही गर्दछ भन्ने अपेक्षा र विश्वास राखेको देखिन्छ। तसर्थ आम नागरिकलाई शासनको केन्द्रमा राखेर पारदर्शी, उत्तरदायी, सहभागितामूलक, समन्यायिक, स्वच्छ, सक्षम, सुदृढ, विधिसम्मत शासन सञ्चालन गर्नु राजनैतिक र प्रशासनिक नेतृत्वको दायित्व हो। सार्वजनिक दायित्व निर्वाह गर्दा विधि र

प्रक्रियालाई बलपूर्वक आफ्नो स्वार्थ अनुकूल प्रयोग गरी प्रचार मुखी भई निर्णय वा व्यवहार गर्नु सुशासनको प्रतिक होइन, यस्ता कार्यले तत्काल चर्चा कमाउन सफल भए पनि राज्यको प्रशासन संयन्त्र एवं विश्वसनीयतालाई खण्डित र कमजोर पार्ने भएकाले पछि यसको परीणाम नकारात्मक नै हुन्छ। कार्यकारी र नितिगत तहमा रहेकाहरूले प्रणाली र पद्धतीको विकास गर्न सकेमात्र विधिको शासन कायम भई सुशासन प्राप्त हुन्छ भन्ने तर्फ सबै सजग रहि आ आफ्नो दायित्वको निर्वाह गरेमात्र संविधानको प्रस्तावनामा संविधान निर्माताले गरेको सुशासनको परिकल्पना साकार हुन सक्दछ भन्ने तर्फ सबैले सजग हुनुपर्ने आवश्यकता भइसकेको छ।

१०. प्रस्तुत निवेदनको मुख्य विषय सार्वजनिक एवं राजनैतिक नैतिकतासँग सम्बन्धित रहेको छ। सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिको व्यक्तिगत अवधारणाको सम्बन्धमा समाजमा चर्चा परिचर्चा हुने गर्दछ। तसर्थ आफ्नो आचरण र व्यवहारलाई अनुकरण तथा अनुशरणयोग्य बनाउनु उनीहरूको दायित्व हो। नेपालको संविधानको धारा १७ को उपधारा (१) मा नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता र स्वाधीनतामा वा संघीय इकाइ वा विभिन्न जात, जाति, धर्म, सम्प्रदायबीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, जातीय भेदभाव वा छुवाछूतलाई दुरुत्साहन गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने, गाली बेइज्जती, अदालतको अवहेलना हुने, अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार वा नैतिकताको प्रतिकूल हुने कार्यमा मनासिब प्रतिबन्ध लगाउने गरी ऐन बनाउँदा स्वतन्त्रताको हकलाई रोक लगाएको मानिने छैन भनी गरेको व्यवस्था तथा धारा १९ दो उपधारा (१) मा नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रियता वा संघीय इकाइबीचको सु-सम्बन्ध वा विभिन्न जात, जाति, धर्म वा सम्प्रदाय बीचको सु-सम्बन्धमा खलल पर्ने, राज्यद्रोह, गाली बेइज्जती वा अदालतको अवहेलना हुने वा अपराध गर्न दुरुत्साहन गर्ने वा सार्वजनिक शिष्टाचार, नैतिकताको प्रतिकूल कार्य गर्ने, श्रमप्रति अवहेलना गर्ने र जातीय छुवाछूत एवं लैंगिक भेदभावलाई दुरुत्साहन गर्ने कार्यमा मनासिब प्रतिबन्ध लगाउने गरी ऐन बनाउँदा सञ्चारको हकमाथी

रोक लगाएको मानिने छैन भनी गरेको व्यवस्थाले सार्वजनिक नैतिकतालाई नै प्रथय दिन खोजेकोमा दुईमत छैन। अझ संविधानको भाग ४ अन्तर्गत धारा ५०(२) को "धर्म, संस्कृति, संस्कार, प्रथा, परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै पनि आधारमा हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण र अन्यायको अन्त्य गरी सभ्यं र समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने एवं राष्ट्रिय गौरव, लोकतन्त्र, जनपक्षीयता, श्रमको सम्मान, उद्यमशीलता, अनुशासन, मर्यादा र सहिष्णुतामा आधारित सामाजिक सांस्कृतिक मूल्यहरूको विकास गर्ने तथा सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्दै सामाजिक सद्वाव, ऐक्यबद्धता र सामज्ञस्य कायम गरी राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने राज्यको सामाजिक र सांस्कृतिक उद्देश्य हुनेछ" भन्ने व्यवस्थाले उच्च नैतिक चरित्र भएको व्यक्तिमात्र पद धारण गर्न सक्ने परिकल्पना गरेको देखिन्छ। यसरी हेर्दा सार्वजनिक पद धारण गर्ने व्यक्तिहरू जसले पूँढ तथा गोपनियताको संपथ समेत लिएका हुन्छन्, उनीहरूले सबैलाई न्याय गर्न सक्ने, जाति, वर्ग, लिङ्ग, भाषाका आधारमा भेदभाव नगर्ने, सबैसँग मैत्रीपूर्ण सम्बन्ध कायम गर्ने, अर्काको व्यक्तिगत स्वतन्त्रताको सदैव सम्मान गर्ने, महिला गर्भवती, अपाङ्ग, दलित, जनजाती, बालबालिका प्रति संवेदनशिल भई काम गर्ने, भ्रष्टाचार तथा अनुचित कार्यहरू नगर्ने र अरुको सम्मान गर्ने लगायतका उच्च नैतिक चरित्र सदैव देखाउनु पर्ने हुन्छ, उक्त नैतिक आचरणमा बस्न सक्ने व्यक्ति सार्वजनिक पदमा आसिन हुन योग्य हुने नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको छ भन्नुमा अत्युक्ति हुँदैन।

११. लोकत्रान्तिक व्यवस्थाको सबैभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष भनेको नै जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व हो। जनताद्वारा सञ्चालित शासन व्यवस्थामा जवाफदेहिताको बढी महत्व हुन्छ। जवाफदेहिता बिनाको लोकतन्त्र सम्भव हुन्छ भन्ने कल्पना पनि गर्न सकिन्न। जनताका बीचमा जाने माध्यम आधुनिक लोकतन्त्रमा राजनीतिक दलहरू हुन। दलहरू आफ्नो कार्यक्रम/विचार लिएर जनताको बीचमा जान्छन। त्यसमध्येबाट जनताले चुनेर संसदको निर्माण वा गठन हुन्छ। कोही पनि व्यक्ति वा कुनै पनि संस्थालाई लोकतन्त्रमा निरंकुश छाडिएको हुँदैन। शक्ति

Date 20/04/2024

सन्तुलनको आधारमा संस्था निर्माण गरिएको हुन्छ। आफूले गर्ने काम मर्यादित छ या छैन अथवा, पदबनुरूपको काम भएको छ छैन भनेर अर्को संवैधानिक निकायका साथ साथै सर्वसाधारण जनताले निगरानी गरिरहेका हुन्छन भन्ने कुरा तर्फ सार्वजनिक पद धारण गर्ने हरेक व्यक्तीले ध्यानमा राखी आफ्नो जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्छ। जवाफदेहिता बिहिन भएर पदेन दम्भ देखाउने, व्यक्तिगत स्वार्थलाई प्राथिमिकता दिई अराजक बन्ने छुट लोकतन्त्रमा कोही कसैलाई पनि हुँदैन। हरेक सार्वजनिक दायित्व बोकी हिड्ने व्यक्तिले संयमता अपनाउनु तथा आफूले गरेको बोलेको विषयको जिम्मेवारी इमान्दारीपूर्वक बहन गर्नु अपेक्षित हुन्छ।

१२. प्रस्तुत निवेदन माननीय संस्कृती, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रीले प्रतिनिधि सभामा माननीय सदस्य श्री प्रेम आलेले बोलेको भनेर विभिन्न संचार माध्यममा आएको भनिएको अडियो तथा त्यसमा अन्य जिम्मेवार पदाधिकारीप्रति गरिएको व्यवहारको विषयसँग सम्बन्धित रहेको छ। रिट क्लेवबाट कुनै प्रमाण संकलन गरी त्यसको मूल्याङ्कन गरिदैन, तर सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिको आचरणले उठाउने प्रश्नलाई कतिपय अवस्थामा सापेक्षतामा पनि हेर्नुपर्ने हुन्छ। व्यक्तिको आचरणको वारेमा *Foundations of the Meta-Physics of Morals* का लेखक प्रसिद्ध विद्वान Immanuel Kant ले *Principles of conduct* लाई यसरी उल्लेख गरेका छन्:-

- Guiding code for all individuals, states or agents rather to say any conduct which involves humor in any manners.
- This principle is mostly breached but this principle holds importance as it is valid regulative principle.
- Disorderly behavior doesn't come under the ethical notion of the parliamentarian.
- It depicts that all humans have purpose and in order to realize this purpose freedom is essential in congruence with welfare of the people. But freedom doesn't suffice disorderly behavior depicting the moral standards. Modern democracy is a system of

1 "Law and Morality: SAARC Perspective", Thomas Reuters South Asia Private Limited, Gurgoan, 1st edition, 2020, p.107.

ब्राह्मण

governance whereby rulers are held accountable for their actions in the public realm.

These persons are sitting on positions which are accountable. This re-emphasizes the significance in the forgotten lessons of morality.

१३. Manoj Narula v. Union of India² भएको मुद्दामा भारतको सर्वोच्च अदालतले मन्त्रीहरूको व्यक्तिगत दायित्व तथा उनिहरूले पालना गर्नु पर्ने सार्वजनिक नैतिकताको बारेमा उल्लेख गर्दा भनिएको छ "Ministers are individually accountable for their own private conduct, the general running of their departments and acts done, or omitted to be done, by their civil servants. Higher standard of private conduct is required of Ministers than of others in public life" यस्तै उपयुक्त मन्त्री छान्ने प्रधानमन्त्रीको विषेशाधिकार भनी फैसलामा उल्लेख भएको भएपनि मन्त्री बन्ने व्यक्तिहरूबाट संबिधानले गरेको बैधानिक अपेक्षाका बारेमा गरेको टिप्पणी यसप्रकार रहेको छ:
- "It can always be legitimately expected, regard being had to the role of a Minister in the Council of Ministers and keeping in view the sanctity of oath he takes, the Prime Minister, while living up to the trust reposed in him, would consider not choosing a person with criminal antecedents against whom charges have been framed for heinous or serious criminal offences or charges of corruption to become a Minister of the Council of Ministers. This is what the Constitution suggests and that is the constitutional expectation from the Prime Minister. Rest has to be left to the wisdom of the Prime Minister." यो व्याख्या प्रस्तुत निवेदनका सन्दर्भमा पनि सान्दर्भिक हुने देखिन्छ।

१४. कुनैपनि समाजको सभ्यता मापनको प्रमुख आधार त्यस समाजमा विद्यमान सामाजिक मर्यादा, न्याय, पारस्परिक सम्मान, सुसंस्कृति र विकास नै हो। समाज जति बढि न्यायपूर्ण, सुसंस्कृत र मर्यादित हुन्छ त्यतिनै बढि सभ्य र विकसित हुन्छ। सामाजिक सुसंस्कृति र मर्यादा विनाको भौतिक वा आर्थिक परिवर्तनले मात्र समाज विकास र सभ्यताको सुनिश्चितता प्रदान गर्दैन। त्यसकारण एउटा सभ्य र समुन्नत समाज निर्माणका लागि आर्थिक, सामाजिक र प्राविधिक विकास संगसंगै समाजका सदस्यहरू बीच पारस्परिक सम्मान, मर्यादा र समानता कायम हुनु अत्यावश्यक हुन्छ। अझ राजनीतिज्ञहरू तथा सार्वजनिक पद धारणा गरेका व्यक्तिहरू त सामाजिक मर्यादा प्रति अझ वढी जिम्मेवार हुनु पर्दछ, किनभने

² 525 SC, 2014, available at <https://indiankanoon.org/doc/199141576/>.

१०/८/२०२४

राजनीतिले देशको शासन व्यवस्थाको व्यवस्थापन गर्ने गर्दछ भने राजनैतिक नेतृत्वले जनताका समस्याहरुको सम्बोधन गर्नु अगुवाई गर्दै राज्यको नीति, योजना र जनभावना अनुसारका कार्यक्रमहरु तय गर्दै राष्ट्रहितका खातिर विकास निर्माणको जग तयार गर्नु पर्दछ। तसर्थ लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा क्रियाशिल रहेका राजनितिज्ञमा विचार र दर्शनको गतिलो बुझाई भएको हुनुपर्ने मान्यता राखिन्छ। राजनैतिक नेतृत्वको अनुकरण निजका कार्यकर्ताले मात्र नभई सर्वसाधारण जनताले पनि गर्ने हुनाले उनिहरूको व्यक्तिगत तथा सामाजिक जीवनको आचरण अनुकरणयुक्त हुनु आवश्यक रहेको मानिने शासन व्यवस्था अपनाइएको मुलुकका जननिर्वाचित प्रतिनिधि सभाका सदस्य समेत रहेका माननीय मन्त्रीको बोली व्यवहार र आचरणबारे आधिकारिक रूपमा सत्यता पुष्टि गर्न सकेको अवस्था नभए पनि त्यसबारे प्रश्न उठी न्याय निरोपणको लागि भनी इजलाससमक्ष आएको अवस्थालाई यस इजलासले दुखद संयोगको रूपमा लिएको छ। नेपालको कानून प्रणालीमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री तथा माननीय मन्त्रीहरूका लागि योग्यताका सिमित मापदण्ड तोकिए पनि आचरण तथा नैतिक चरित्रको सम्बन्धमा विशेष व्यवस्था गरेको छैन। यसको अर्थ कुनै जनप्रतिनिधि जस्तो सुकै आचरणमा संलग्न रहेको वा खराब नैतिक चरित्र भएको व्यक्तिलाई कानूनमा भएको शुन्यताको फाइदा लिई जिम्मेवारीको पदमा नियुक्त गर्न पाइन्छ भन्ने कदापी होइन। राजनीतिमा नैतिक शुद्धता, जनप्रतिनिधिको प्रतिष्ठा तथा आफ्ना राजनैतिक कार्यकर्ताको मात्र नभई सामान्य जनताको विश्वास जित्ने वा जित्न सक्ने लगायत संस्थागत मर्यादा कायम राख्न सक्ने व्यक्तिले मात्र राष्ट्रहितमा काम गर्न सक्छ।

१५. अब कस्तो विषयमा अदालतको हस्तक्षेप अंपेक्षित हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा, राज्यका तीन अंगहरू कार्यपालिका, न्यायपालिका र व्यवस्थापिका एक अर्कामा स्वतन्त्र हुनुपर्ने अवंधारणा भए पनि राज्यका अंगहरूबीच सुमधुर सम्बन्ध कायम गरी लोकतान्त्रिक विधीबाट शासन संचालन गर्न राज्यका यी प्रमुख निकायहरू विच सन्तुलन र नियन्त्रण आवश्यक रहेको मान्यता छ। नियन्त्रण र सन्तुलन भनेको राज्यका अंगहरू एक अर्काबीच सहकार्य, सहसम्बन्ध र

अन्तरसम्बन्धित हुने अवस्था हो, शक्तिका लागि एक अर्का संग प्रतिस्पर्धा होइन

भन्ने कुरा प्रत्येक निकायले मनन गर्ने विषय हो। शक्ति पृथकीकरण नै लोकतन्त्रको आधार भएकाले आजको युगमा लोकतन्त्रको सही प्रयोगको लागि शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलन साथ साथै अस्त्मसंयमको पनि आवश्यक्ता छ। त्यसैले शक्ति सन्तुलनका लागि चाहने नियन्त्रण प्रत्यक्ष नभएर छायात्मक वा प्रतिकारात्मक हुनु वाञ्छनीय देखिन्छ।

१६. नेपालको संविधान शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलनको सिद्धान्तलाई आधार लिएर बनेको देखिन्छ। व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायापालिका संवैधानिक परिधीभित्र रही आ-आफ्नो संवैधानिक वा कानूनी दायित्व स्वतन्त्रता निर्वाह गर्न सकुन भन्ने नै संविधानको मनसाय रहेको छ। राज्यका निकायहरूबीच समन्वयन रहोस तर अर्को निकायले अनावश्यक हस्तक्षेप गर्न नसकोस तथा व्यवस्थापिकाको काम कारबाहीमा कार्यपालिकाको नियन्त्रण नरहोस भनेर नै संविधानको धारा १०७ मा "संघीय संसदको काम कारबाही सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न एक सचिवालय रहनेछ। त्यस्तो सचिवालयको स्थापना र तत्सम्बन्धी अन्य व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ" भनि गरिएको व्यवस्था तथा धारा १५३ मा भएको न्याय परिषद सम्बन्धी तथा १५४ मा भएको न्याय सेवा आयोग सम्बन्धी व्यवस्थालाई पनि शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलनको सिद्धान्तको उदाहरणको रूपमा लिन सकिन्छ।

१७. निवेदकहरूले उठाएको विषयको सम्बन्धमा सिमित रही विचार गर्दा संघीय संसदको प्रतिनिधि सभाले नेपालको संविधानको धारा १०४ को उपधारा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी बनाएको प्रतिनिधि सभा नियमाबली, २०७५ को नियम २१६ बमोजिम सभाका माननीय सदस्यहरूले पालना गर्नुपर्ने आचार संहिता सम्बन्धि व्यवस्था यस प्रकार रहेको छ।

नियम २१६ पालन गर्नु पर्ने आचार संहिता: (१) सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यले संविधान बमोजिमको उत्तरदायित्व पूरा गर्न तथा निजको काम कारबाहीमा सार्वजनिक विधास कायम गर्न देहाय बमोजिमका आचार संहिताको पालन गर्नेछन्:

- १० जनैपूर्ण*
- (क) सभाको लक्ष्य पूर्ति गर्ने तथा सो उद्देश्यका लागि यस नियमावलीको पूर्ण पालन गर्ने।
 - (ख) समाजमा विद्यमान सार्वजनिक नैतिकता र आचरण अनुकूलको व्यवहार गर्ने।
 - (ग) बैठक वा आफू सदस्य भएको समितिमा उपस्थित भई यसका काम कारबाहीमा नियमित रूपमा भाग लिने तथा आफ्नो मताधिकारको प्रयोग गर्ने।
 - (घ) आफ्नो कर्तव्य निस्वार्थ रूपमा इमान्दारीपूर्वक तथा वस्तुनिष्ठ भई उत्तरदायीपूर्ण रूपमा पालन गर्ने।
 - (ङ) बैठकसँग सम्बन्धित हरेक काम कारबाहीमा सदस्यले सार्वजनिक उद्देश्यलाई महत्व दिने तथा निजी स्वार्थ र सार्वजनिक स्वार्थका बीच द्वन्द्व हुने स्थिति भएमा स्पष्ट रूपमा सार्वजनिक स्वार्थका लागि उभिने।
 - (च) बैठकका कुनै काम कारबाहीमा व्यक्तिगत हितमा आर्थिक फाइदा वा शुल्क पारिश्रमिक वा पारितोषिक लिई बोल्ने, मतदान गर्ने वा भाग लिने काम नगर्ने।
 - (छ) सदस्यको हैसियतमा प्राप्त भएका गोप्य सूचना एवं जानकारी बैठकको उद्देश्यका लागि मात्र प्रयोग गर्ने र आर्थिक फाइदाका लागि यसलाई कुनै अन्य व्यक्ति वा संस्थासँग लेनदेनको विषय नबनाउने।
 - (ज) सभा वा आफू सदस्य भएको समितिमा विचाराधीन रहको कुनैविषयमा आफ्नो व्यक्तिगत वा निजी स्वार्थ गाँसिएको भएमा बैठक वा समितिलाई जानकारी गराई सो विषयमा हुने छलफलमा भाग नलिने।

(२). यस नियम अन्तर्गतिका आचारसंहिता पदाधिकारी र सदस्यको सार्वजनिक जीवनको सबै पक्षमा लागू हुनेछन् ।

तर पदाधिकारी तथा सदस्यको पूर्ण रूपमा व्यक्तिगत वा निजी जीवनसँग सम्बन्धित काम वा व्यवहारलाई यसले नियमित गरेको मानिने छैन।

१८. उल्लिखित आचार संहिता पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गर्न प्रतिनिधि सभामा सभामुखको सभापतित्वमा एक आचरण अनुगमन समिति रहने व्यवस्था नियम २१७ ले गरेको छ भने नियम २१८ मा उक्त समितिले छानविन गरी बैठकमा प्रतिवेदन पेश गर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। उल्लिखित व्यवस्थाहरु हेर्दा

प्रतिनिधि सभाका कुनै पनि कुरा प्रतिनिधि सदस्यहरु आचरण सम्बन्धी कुरा उठेमा उक्त कुरा प्रतिनिधि सभा भित्रनै छानविन भई प्रतिनिधि सभालेनै टुङ्गो लगाउने नियमावलीको उद्देश्य र मनस्साय रहे भएको देखिन्छ। नियमावलीको सो व्यवस्था बमोजिम आचरणमा कारबाही गरीपाउन यी निवेदक हरूले मिति २०७९/३/५ मा संघीय संसदको आचरण अनुगमन समितिको कार्यालयमा उजुरी दिएको र सोही दिन यस अदालतमा निवेदन दर्ता गरेको देखिन्छ। आफूहरूले संघीय संसदमा उजुरी लिएर गएको भए पनि प्रतिनिधि सभाले हालसम्म पनि नियमावलीको व्यवस्था बमोजिम आचरण अनुगमन समिति हालसम्म गठन नै नंगरेको जानकारी पाएपछी आफूहरू रिट निवेदन लिएर अदालत प्रवेश गरेको भन्ने निवेदकको जिकिर रहेको छ। सो नियमावलीको व्यवस्था हेर्दा आचरण अनुगमन समिति स्थायी प्रकृतिको भएकोले प्रतिनिधि सभा गठन हुने वित्तिकै गठन गरिहाल्नु पर्ने भन्नेमा विवाद नभए तापनि साधिकार निकायमा आफूले निवेदन दिएपछि सो सम्बन्धमा उक्त निकायले के कस्तो कारबाही गर्दछ, उक्त विषयलाई टुङ्गोमा पुन्याउन प्रयत्न गर्दछ वा गर्दैन भन्ने विषयहरूमा समेत निवेदकहरूले मनासिव माफिकको समय धैर्यता राख्नुपर्ने हुन्छ। सार्वभौम नेपाली जनताका प्रतिनिधिहरु रहने प्रतिनिधि सभाले आफ्नो सदस्यका आचरणका बारेमा प्रश्न उठिसकेपछि सो सम्बन्धमा केही छानविन नगरी संविधान, कानून तथा आफ्नो र माननीय सदस्यहरूको समेत गरिमा घटाउने कार्य गर्दछ, त्यस्ता उजुरीलाई तार्किक निष्कर्षमा पुन्याउँदैन भन्ने कल्पना पनि गर्न सकिँदैन। त्यस्तो सोच्नु सार्वभौम नेपाली जनताका प्रतिनिधिहरु रहेको संस्था माथिको अविश्वास हुन जान्छ। जनप्रतिनिधिहरुले पनि आफूले समयमै गर्नुपर्ने कार्य नगरी जनताको आस्था र विश्वासमा प्रश्न उठाने वातावरण तयार गर्ने छैनन् भन्ने विश्वास लिइएको छ।

१९. माननीय मन्त्रीले बोलेको भनेर सामाजिक सञ्जालमा आएका विषयहरु निजले सार्वजनिक स्थानमा बोलेको वा आफ्नो कार्यालयमा पदीय दायित्व निर्वाह गर्दा बोलेको भन्ने जिकिर निवेदनमा लिएको पनि देखिँदैन। निवेदकले उठाएको विषयवस्तुको प्रकृति र प्रतिनिधि सभा नियमावली, २०७५ को नियम २१८ को

अधिकृत

उपनियम (५) मा उल्लेख भएको "यस नियम बमोजिम कुनै सदस्य उपर आचरण उल्लङ्घनमा छानबिन प्रारम्भ गरिएकोमा सम्बन्धित सदस्यलाई आचरण अनुगमन समितिले आफ्नो कुरा भन्न पाउने उचित मौकां प्रदान गर्नेछ" भन्ने व्यवस्था हेर्दा पनि निवेदकले उठाएको विषयमा प्रमाण परीक्षण गरी सत्य तथ्य पत्ता लगाई निष्कर्षमा पुग्नु पर्ने प्रकृतिको देखिन्छ। रिट निवेदनबाट प्रमाण परीक्षण गरी मुद्दाको टुङ्गो नलगाइने तथा संसदको आचरण सम्बन्धी विषयवस्तुको टुङ्गो लगाउन जनताको आस्था र विश्वासको केन्द्रको रूपमा रहेको संसद स्वयं नै समक्ष तथा शक्ति सम्पन्न भएको र संसदको यस प्रकृतिको अधिकार क्षेत्रभित्र यस अदालतले हस्तक्षेप गर्नु वाञ्छनीय नभएकोले प्रस्तुत निवेदनमा कारण देखाउ आदेश जारी गरी विपक्षी झिकाउनु पर्नेसम्मको अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाइदिन्।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- अञ्चन भट्टराई

कम्प्युटर अपरेटरः- विष्णुदेवी श्रेष्ठ

सम्बत् २०७९ साल असार १२ गते रोज १ शुभम् -----।